

Keserű víz

Amikor Veres Benő komlósvai, később nagykorpádi református lelkész Szlavóniába, az ó- és római katolikus igazhitőség eme rég elsáncolt és befalazott földjére irányzott, immáron harmadik missziós útja alkalmából – amit az Úr ottani, szétszórva és pásztor nélkül tengődő nyájának egybegyűjtése és legeltetése céljából tett – 1866. október 29-én, biztosan tudjuk, hogy egy hétfői napon Csélics, Sobrica és Budanica vegyes magyar, német és rác községek érintésével Szlánavodára érkezett, maga is szíve legmélyéig elkeseredhetett az ott tapasztalt állapotok láttán. Ekkor az átéltek hatására Veres joggal gondolhatott magára úgy, mint egy új Kolumbuszra vagy egyenesen új Noéra, aki ezen az Istentől elhagyottnak tűnő telepen, itt a végtelennek tűnő rengetegben is talált lelki tápot, mennyei mannat, vagyis az Úr ígését éhező, és ama lelki kősziklából kibuzgó örök italt szomjúhozó, jámbor keresztyén atyafiakat. Különösen azt követően hatotta meg a mintegy tíz-tizenkét családfő és a házuk népét alkotó asszonyok s gyermekek buzgó odaadása, hogy az előző napon a trezováci országos vásár miatt szent harag tűzéből ömlő lángszavakból volt kénytelen ostort fenni a sátrakban és bódékban árulók és Úrnapján árulni engedők ellen, akik bűnös hívségüknél és mohó haszonszerzésüknél fogva meggátolták a híveket az Isten ígérének meghallásában és az Úrvacsorához járulásban. Persze annak az öt nőnek és nyolc férfinak a kivételével – Veres kocsisát is beleértve –, akik minden gátló körülmény és a világi hiú csábítás ellenére is részt vettek a verőcei, Isten szabad ege alatt tartott istentiszteleten.

Pedig a telepen nem is jelent meg mindenki a fogadására, mert a többség kihasználva az október végi kivételesen jó időt éppen kukoricát tört Jankovich László, Somogy megyei főispán birtokaihoz tartozó irtványföldeken az Úr kegyelmének bizonyosságát elnyerendő és megélhetésük biztonságát szolgálendő. Meg különben is – mint fentebb már említettük – biztosan tudjuk, hogy hétfő, vagyis egyszerű munkanap lehetett, ami még annak ellenére is arra kellett sarkallja a munkaképes híveket, hogy kötelességük után nézzenek, ha mégoly hosszú és reménytelen várakozás után Isten szolgája látogatott is el hozzájuk. Azt nem tudni, hogy a lelkész-misszionárius által emlegetett tíz-tizenkét családfő miként maradhatott odahaza mégis, hacsak nem éppen Veres Benőnek, az Úr igaz szolgájának üdvözlésére, és a távollévők keserves panaszainak és reménybeli kívánságainak tolmácsolása céljából. (Vagy talán betegek, esetleg túl öregek lehettek a munkához, bár ezt – mint annyi minden mást ebben az elmondandó történetben – sem megerősíteni, sem cáfolni nem tudjuk a rendelkezésünkre álló adatok alapján, mert azt mégsem hihetjük, hogy az új világ ígéréstével útra kelők között túl sok öreget találnánk, akik már semmiképpen sem valamiféle új élet

reményét, hanem rendre a kintől és fájdalomtól ment, méltóságteljes elmúlás vágyát dédelgetik magukban.)

Ahogy az Verestől viszont tudjuk, szegények sírva kérték, hogy gondoskodjon lelki életük táplálékáról és gyermekeik valláserkölcsi képezteséről. Igazából, egyfajta gyermeki, bizalmas könnyenhívóséggel abban reménykedtek, hogy mostantól mindig velük marad, vagy legalább a jövő tavaszra egy képzett tanító közékük küldésével őket megvigasztalhatná a jövőre nézve. De körültekintve a rengetegben, és mégoly szegényes, oly rendezetlen sorsukat látva, s belegondolva abba is, hogy számos inséges év után a magyar evangéliumi reformált egyetemes anyaszentegyház még az otthoniaknak se adhat kielégítő segílyt, nem tehetett egyebet, mint a szebb jövő reményével tartotta bennük a lelket. A gyermekes szülőket pedig azzal biztatta, hogy a darányi evangéliumi reformált egyháznak egy régebben Kálmáncsán tett felajánlása szerint, amíg Szlavóniában élő hitrokonaiknak iskolája létesülhetne, ők évenként négy szlavóniai szegény gyermeknek ingyen iskoláztatását és táplálását elvállalják gyülekezetiileg.

Azzal Veres is tisztában volt, hogy mindez az adott körülményekhez képest nem volt ugyan túlságosan bőkezűnek és főleg kézzelfoghatónak mondható ígéret, és a megilletődött tiszteletes látta is a bizodalmat nyomtalanul eltörő csalódottságot eluralkodni az arcokon. De mégis – akkor persze ezt senki sem sejtette – ez a vállalás alapjaiban határozta meg néhány család jövőjét, kései leszarmazottjaik sorsát, mondhatni hetedízigen, amennyiben a lelkész fogadására összegyűltek között minden bizonnal ott találhatjuk azt a Szalai Józsefet is, aki ekkoriban ugyan becslésünk szerint nagyjából még csak kétesztendő lehetett, már amennyiben igaz, hogy az 1945-ben bekövetkező egészen különös halálának idején jócskán a nyolcvanas éveit taposta.

Ez a Szalai József néhány évvel később ugyanis, nem utolsósorban Veres emlékezetes látogatásának köszönhetően, egyike lett annak a négy szlavóniai református gyermeknek, akit az a megtiszteltetés ért, hogy mikor arra lelkiekben és szellemiekben érettnek találta a hitközség, a darányi református egyház szeretetfelajánlásának kedvezményezettjeként a Dráván túlra küldje, hogy ott végezhesse el az elemi iskolát, megismerkedhessen az írás-olvasás, valamint a számolás nemes tudományának alapjaival, és nem mellékesen az Úr által rendelt üdvözítő tanok tanulmányozásának szentelhesse magát. Persze ezt akkor biztosan nem érezte sem kitüntetésnek, sem jutalomnak, amikor szegényes, toldozott-foldozott, de tüntetően tiszta ünneplős ruhájába öltöztette az anyja a nyár utolsó napjainak egyikén, amikor a hegyek felől esténként már borzongatóan hívős szelek ígérték a hamarosan beköszöntő őszt, és megérkezett érte a szekér, amin már ott ült másik három, különböző gyülekezetekből való kiválasztott, akiből éppenséggel szintén nem a kiválasztottságból fakadó megtiszteltetés öröme és büszkesége sugárzott, sőt a hálának még nyoma sem látszott a könnytől és némi takonytól piszkos arcukon. Pedig ez lehetett az az első út, amit aztán karácsonyi szünetekkel együtt – amikor legnagyobb öröme időnként csilingelő, lovas szánon lehetett megtenni – még vagy nyolcszor ismételt meg persze odavissza számolva, amin majd nyolcvan év múlva az egész család elindul visszafelé, menekülve a kézzelfogható közelségbe tolakodó halál elől. Egyszersmind mintha kétségbeesett igyekezettel vissza akarták volna forgatni az idő kerekét oda, arra

a kezdőpontra, ahonnan az első telepések elindultak az Isten háta mögé, igaz, egy jobb élet reményének – később az idő kegyetlen világossággal megmutatta – hamis ígéretével lelki szemeik előtt. Olyan volt, mintha még két generációval később is a nagyravágyás bűnébe esett őseik miatt lennének kénytelenek vezetni, s szégyenszemre, beismerve a korai vállalkozás kudarcát, maguk mögött hagyni mindazt, amit addig annyi keserves fáradozással fölépítettek. Bár erre akkor nem gondolt senki, erre a visszaforgatás meg vezeklés dologra, legfeljebb a krónikás képzelet mondatja velünk az ilyen súlyos szavakat. Inkább úgy lehetett, hogy csak ezt az egyetlen járható útirányt gondolták valamelyest ismertnek a sok ismeretlen közül, vagy mert a majd száz év előtt ebből az irányból érkezett alapító ősök emlékezete éledt újjá keserves vándorlásukban, vagy mert – és valószínűleg ez tűnik a racionálisabbnak – az akkorra már pátriárkává öregedett Szalai Józsefnek ez az útvonal égett be a – úgy mondanánk, ha éppenséggel nem regényt, hanem értekezést készülnénk írni – *mentális térképébe*. Nem nagyon van ugyanis egyéb észszerűnek tűnő magyarázat arra, hogy a hol a halálos fenyegetésekkel sarcoló Tito-partizánok, hol a magyarfaló usztasa szabadcsapatok zaklatásai előtt a sok lehetséges irány közül miért pont efelé az ismeretlen felé indultak el, ahol aztán rövidesen – a végzet egyfajta keserű tréfájaként, mely egyben fojtogatóan a nyakuk köré hurkolta a történelem egészét – a háború legborzalmasabb poklába csöppenjenek, ami előtt éppenséggel menekülni szerettek volna.

Szóval akkor senki sem gondolta, maga az akkoriban csak hat- vagy legfeljebb hétesztendő Szalai Józsi biztosan nem, hogy annak az évnek – számításaink szerint 1869. vagy 1870. nyár vége lehetett, pontosabban források híján nem nagyon állíthatunk – az össze miféle előre nyilvánvalóan nem látható, mégis messzeható következményekkel jár majd mind a szűkebb családjára, mind a közösség egészére nézve.

Talán éppen a végzetes tévedésének belátása, vagy legalábbis annak kínzó sejtelme készíthette a családtól elszakadt öreget nem sokkal utóbb aztán arra, hogy gyakorlatilag a közeledő frontvonalal párhuzamosan elinduljon vissza, az elhagyott faluja felé, zsebében némi dohánnyal, amit papír és pipa híján már csak rágni tudott, bár úgysem volt neki mit ennie már azokban az utolsó napokban. (Igaz, amikor megtalálták, sem nagykabát, sem bakancs nem volt rajta, így lehetséges, hogy a pipáját is a portyázó szovjet katonák vették el tőle, azt már csak remélni merjük, hogy halála után.) Bár a családi emlékezet inkább az elhatalmasodó agylágyulás következményének tudta be elkóborlását, ami végső soron legalább valamiféle elfogadható magyarázattal szolgált a némiképp megnyugtató magyarázatok után sóvárgók számára, még ha valahol tudták is, hogy valószínűleg semmi köze sincs ahhoz a valósághoz, amit ő maga élhetett át, míg csak csendesen el nem aludt egy romos ház szobájának dórlepte kályhája mellett, kicsit hozzá is simulva a meleg hiányához, arcán a fagyhalált szenvedettek nyugalmas mosolyával, amiből tisztán kivehető volt, hogy akkor és ott ő nyilvánvalóan és a szó legszorosabb értelmében hazaérkezett. Abban a nagy zűrzavarban, amiben kénytelen volt elszakadni testvér a testvértől, anya a gyermekétől, csak abban lehetett biztos, hogy dél felé kell tartania, át a Dráván, amin annyiszor átkelt gyerekkorában, le egyenesen a messze sötétlő hegyek irányába. Mert valahol a lelke legmélyén azt is tudta, hogy mégsem kellett volna annyira kapkodva, szinte mindent, az addigi teljes életüket hátrahagyva elindulni az ismeretlen felé,

hogy még egy kicsit ki kellett volna tartani – legalább amíg csitul ez az újabb zúrzavar, ahogyan azt a korábbi is sikerült Isten segédelmével túlélniük –, meghúzva magukat föntebb az erdőben, hiszen úgy ismerte a rengeteg minden medvéket kínáló barlangját, ember nem járta szurdokvölgyét, mint a tenyerét.

Látva leplezetlen csalódottságukat Veres a továbbiakban éber lelki gondoskodással igyekezett megnyugtatni őket s bekötözni az anyagi nyomor okozta, de a testnél fájóbb lelki sebeiket. Különbösen arról is megbizonyosodott, nem kis meghatottsággal szívében s némi megnyugvással a lelkében, hogy vasárnaponként minden nyomorúság ellenére egy tágasabb sátorban istentiszteletre összegyűlnek, s ott a rengetegben visszhangozva zengik a magyar evangéliumi egyház sioni énekeit.

Veres nagy valószínűség szerint Kelecsényi Mihály és Mányoki Imre 1865 tavaszán tett nagy missziós útján felbuzdulva indulhatott el maga is, hogy szerény képességeihez mérten foganatosíthassa az alsó-baranyai egyházmegyének erkölcsi és némi anyagi támogatás reményében a dunamelléki egyházkerület elé tárt határozatát, minekutána a magyar koronához tartozó Szlavónia óhitű és katolikus lakosai között elszórtan, de szép számmal találhatni hitsorsosokat, kiknek hitbéli táplálékáról az egyháznak kötelessége gondoskodhatni. Ezen nemes elhatározásra a korábban az oláh- és moldvaországi, minden tekintetben sikeresnek mondható, mert az Úr áldásának számos tanújelét magán viselő missziójának sikerén felbuzdulva juthattak, minthogy a hitelesítő munkásság az egyházban élő hit és vallásos buzgóságnak legcsalhatatlanabb hévmérője. Mert az ember annak mással való közlésére érzi magát bensőleg ösztönözve, ami lelkét nem szokott érdekeltséggel tölti el.

Veres Benő tehát nem csupán hitsorsosai iránt érzett felelősségérzettől hajtva, hanem önnön benső készletétől, vagyis a Szentlélek kegyelméből fakadó elhívás által indítatva, valamint azon erkölcsi felháborodástól ösztökélve indult útnak, amit az egyes óhitű, de főleg magyar katolikus plébánosok erőszakos hittérítése váltott ki belőle. Mintha csak a középkor legsötétebb idejét élnénk, írta Nemes, nem kevés keserűségről téve tanúbizonyságot. Már Kelecsényi és Mányoki emlékiratából is értesülhetett azokról a visszaélésekről, melyek az evangéliumi reformált egyház távollétében egyes katolikus papok ármánykodásának következtében megestek hitsorsosaikkal. Mint például azon szegényletes eset, ami egy a Daruvárhoz közeli faluban történt meg Nagy József és Tóth Juliánna ifjú református egyénekkal, kiket a római katolikus lelkész úr a nélkül, hogy a háromszori hirdetésről szóló bizonyítványt tőlük követelte volna, megeskette az ő bálványozó szokásai szerint, és ezzel leendő gyermekeiket a katolikus hitben való keresztségre kárhoztatta Isten evangéliumi közösségét fosztva meg ezen reménybeli új és ártatlan lelkektől.

Veres Benő komlósi, majdan nagykorpádi református lelkész utazása során felháborodása csak nőttön-nőtt látván a szinte magukra hagyott hitsorsosaik lelki ínségét és mindennapi küzdelmeit az őket minden irányból körülvevő és szinte fojtogató pogányság árja ellen. A katolikus merénynek kitett, ráadásra szláv tengerben sýnylódó kis magyar szigetek segélykiáltását hallván, emlékiratában imaházak építését, elemi iskolák alapítását, vagy legalább református tanítók állandó jelenlétét tartotta volna szükségesnek, ami nélkül reménytelennek látta Isten ezen igaz és evangéliumi tanúságtevőinek jövőbeni megmaradását.

Erről a szóban forgó és a Szlána patak partján elterülő, méltóságos Jankovich László Somogy megyei főispán úr birtokán lévő telepről, mert falunak még akkoriban aligha volt nevezhető, mondhatni egy véletlen folytán szerzett tudomást. Éppen az emlékezetes verőcei istentisztelet után helyezte volna biztonságba az Úrvacsora kellékeit, amikor odalépett hozzá egy az Úrnapja méltóságához képest tisztába öltözött, mégis minden látható igyekezet ellenére is meglehetősen toprongyos atyafi, aki arra kérte a tiszteletes urat, hogy látogatná meg szűkebb pátriáját is, ahol több tucatnyi keresztyén lélek szomjazza az evangélium szavát egy arra hivatott személy szájából. Talán ezzel is magyarázható, hogy harmadik útjának lezárásaként még a reformáció emléknapja előtt, amit azért gyülekezetének körében kívánt megünnepelni Komlósdon sokéves szokás és szívének hő vágya szerint, mintegy úti tervének kiegészítéseként jutott el ide, ahogy ő maga fogalmazott: az ősfáktól szegélyezett nyomorúságos telepre, ahol még a víz is sós, ami, mint később megtudta, a helyiek által egyenesen keserűnek nevezetik.

Azt Veres Benő nem ellenőrizhette le sajnálatosan rövidre szabott látogatása alatt, hogy valóban ennyire élvezhetetlen vagy egyenesen ihatatlan-e a kis telepet kettészelő patak látszólag kristálytisza vize, melynek északi, a síkvidék felé eső partján már gondosan művelt földek határában sváb katolikus közösség élte mindennapjait csinosnak mondható, egyenes sorokba rendezett meszelt falú házaikban, melyek nagy szorgalmatosságról és valamiféle szigorú fegyelmeltségről árulkodtak, míg a déli, a nagy erdő felé eső oldalon találta azokat az általa legnagyobb jóindulattal is inkább csak kunyhóknak mondott viskókat, melyek alig-alig különültek el az őket körülölelő és elnyeléssel fenyegető rengetegtől. Itt találta azt a becslése szerint ötven-hatvan hitsorsost – Veres emlékiratából nem dönthető el, hogy csak az üdvözlésére egybegyűlteket vette-e számba, vagy hozzáadta a kukoricatőrösen dolgozók létszámát is –, kik kitörő szívbeli örömmel és hitbeli reménységgel fogadták. Egyszóval minthogy a Szentlélek vigasztaló igéjével érkező Veres Benő meríthetett a telep szemmel láthatólag féltőn óvott, majdhogynem újnak mondható kútjának tiszta vizéből, hogy szomját oltsa, s ezért nem volt kénytelen inni a patakából, így aztán – ahogyan azt utólag megfogalmazta – inkább az itt talált egykori szegénységük elől újabb nyomorúságukba menekülő magyar testvérek szűkebb hazájukba való visszavágyódásának képes kifejezését látta abban, hogy itt még a víz is keserűnek mondatik. Igazság szerint ugyanis elgondolni sem tudta, mitől lenne sós, ne adj' Isten egyenesen keserű egy a hegyekből eredő patak vize ennyire messze a végeláthatatlan és valóban csak az epéhez fogható ízű tengertől.

Ekkor még Veres nem tudhatta, hogy az első családok megérkezése után – aminek pontos idejéről nincs tudomásunk, legfeljebb csak éppen a misszionárius által ott talált és igen-igen kezdetlegesnek mondható állapotokból következtethetünk arra, hogy néhány évnél nem lehetett korábban – nem sokkal a Takácsék idősebbik fia, aki mindig is nyughatatlan természetével kísértette az Istent, elindult felfelé, a folyásiránnyal szemben egymaga, hogy megkeresve a nem túl bőhozamú patak forrását, megfejtse annak a különös íznek az okát, ami, ez a későbbikben azért világossá vált mindenki számára, ha nem is egészen ihatatlanná, de legalábbis élvezhetlenné tette a vizet.

A Takács gyerek különben csak hónapok múltán tért vissza egy riadt szemű, szinte még a gyerekkorból alig-alig kiserdült lánykával, akiről azt állította, hogy

a hegyi rácok elől szöktette meg, amikor kénytelen volt végignézni egy bosnyák falu fölégetését. Borzalmas vérengzésnek volt szemtanúja, úgy mesélte. A minden emberségükből kivetkező vad rácok házról házra jártak, és minden fiúgyermeket – mert nem tudta, miért, de erejük teljében lévő férfiakat nem látott a faluban –, minden aggastyánt baltákkal, vasvillákkal felkoncoltak, a nőket, lányokat pedig rendre megerőszakolták. A Takács gyerek – legalábbis a saját elmondása szerint – egy szomszédos hegy tetejéről nézte végig a borzalmas kegyetlenkedést, amikor észrevette az erdő felé, éppen az ő rejtkehelye irányába menekülő lányt, akinek megmentését keresztyényi kötelességének érezte, még ha tudta is róla, hogy ő is csak amolyan mozlim, pogányhitűek közé tartozhat, akik fordított esetben nem biztos, hogy megsegítenék őt. De – tette föl a kérdést a Takács gyerek – vajon a magukat ugyan óhitűnek mondó, de mégiscsak Krisztusban hívő rácok, akik ilyen borzalmakat képesek véghez vinni, méltóbbak-e az istenarcúságra, mint ez a szerencsétlen teremtés, aki még csak nem is nagyon hallhatott Krisztus urunk önkénytes haláláról. És amikor körülnézett a Takács gyerek a vásárnapi istentisztelet után a közösségi sátorban összegyűlt embereken, látta, hogy nyert ügye van, és hajlandó a kis közösség legalábbis megtúrni, ha nem is rögtön és minden feltétel nélkül befogadni ezt az elveszett báránykát azzal a feltétellel, hogy a Takács gyerek Krisztus hitére téríti, megtanítja neki a katekizmust, és néhány hónap múltán önkénytesen aláveti magát a keresztségnek.

Később persze azt mondogatták, hogy dehogy mozlim, egyszerű kis cigánylány volt az Anica, akivel aztán a Takács gyerek minden előzetes fogadkozása ellenére annak rendje s módja szerint bűnös parázناسág végett össze is állt, az Isten és az emberek előtt tett házassági eskü nélkül, fertőben élve a többi háztól távolabb – mert azért a megesett szégyen és bűn súlyát ő maga is érezhette – épített kis kalyibában, amit minden segítség nélkül ácsolt maguknak az erdő széléhez közel. Akkor már mindenki lemondott a Takács gyerekről, Isten bocsássa meg nekik, de még a saját szülei is. Nemcsak az Istennek nem tetsző, a parázناسág homlokára égő szégyenbélyege miatt, hanem főleg mert olyasmiket mondogatott az utóbbi időben, amik bizony nem nagyon voltak összeegyeztethetők Krisztus követésének evangéliumi tanításával. Ezt még ők is megbotránkozással és némi nem tudni, honnan fakadó borzadállyal voltak kénytelen belátni, nem kellett hozzá az Isten tanult szolgájának tanúbizonysága.

De hogy az események egymásutánját össze ne zavarjuk, egyelőre még ott tartunk, hogy letelepedésük első heteiben mindenki, emberek, állatok egyaránt annyira legyengültek a folyamatos és semmi szerrel sem orvosolható hasmenéstől – amit nem egészen alaptalanul a víznek tulajdonítottak, amiből ásott kút híján kibírhatatlan íze ellenére nap nap után inni voltak kénytelenek mégis –, hogy joggal hihették az Isten büntető kezének súlyát testükön s lelkükön, amiért olyan felelőtlenül, mohó nagyravágyástól elvakulva odahagyták ugyan igen szegényes, mégis biztonságos megélhetést nyújtó szülőföldjüket, ott messze Somogy vármegyében.

Akkoriban fordultak először mindannyian előljárójuk – Veres lelkesült szavakkal egyenesen a kis közösség Mózesének mondta –, Géci József ellen, akinek szemére hányták, hogy hamis szavakkal előttük új Kánaánt festve, szép és termékeny földek, gazdag legelők ígérétevel kecsegtetve idecsalta őket, és vissza nem térhetvén régi otthonukba – mert hiszen a gyakori láztól felzaklatott elméjükkel úgy kép-

zelték, hogy azóta ott már csak a perzselt szél forog, és semmi sem maradt abból, amit egykori életüknek mondhattak – itt kell elpusztulniuk állat módjára, nyomorultul a saját híg szarukban. Csak ezekben az emberpróbáló időkben vetették föl néhányan azt az eddig is köztudalomban forgó, mégsem elegendő gyanakvással és óvatossággal kezelt tény, hogy Géci József ráadásul még csak nem is falubeli volt, és valójában nem is ismerték, mielőtt megkörnyékezte volna a családfőket a nagy tervvel, csupán a mindent látó és mindeneket megítélő Isten tudhatja, hogy honnan s miképpen keveredett középük. De akkor, ott az ismeretlenben kínzó hasgörcsöktől szenvedve, közben állandó szomszúságtól gyötörve biztosak voltak benne a családfők, hogy hamis prófétaként nagyravágyó kevélységük végett az Úr csakis meglec-kéztetésükre, ha nem egyenesen a vesztükre küldhette rájuk.

Ráadásul az ígért, gazdagon termő földeket sem találták sehol, hiszen csak itt vált világossá sokuk számára, hogy csak az lehetett az övék, amit saját kezükkel az ősengeteget kiirtva hódítanak meg a természettől, amivel persze elsősorban Jankovich méltóságos úr birtokait s jószágát növelik, bár az egyezés szerint a visszahódított és termékennyé tett földekből harmadrészben maguk is részesülhetnek. De mindeközben azzal is tisztában voltak, hogy ezek az irtványföldek, melyek a buja vegetáció évszázados, ha nem éppen évezredes áldásának hála ugyan igen termékenynek bizonyultak, az első esztendőben csak kukoricával vethetők be. A ki nem ásott tuskók, gyökerek, nehezen kiirtható buja aljnövényzet ugyanis lehetetlenné tették a föld rendszeres és szakszerű, a nemesebb gabonafélék elvetéséhez elengedhetetlenül alapos megmunkálását. Bár az is igaz, hogy a tuskók kiásásával szinte korlátlan és ingyen fűtő- és tüzelőanyaghoz juthattak mindannyian, amivel viszont, igen nehéz munka lévén, nagyon lassan haladtak, hiszen ráadásul előbb a kidöntött fákat kellett Jankovich méltóságos úr számadói számára legallyazni, megfelelő méretűre darabolni, majd szállítható stószokba felhalmozni.

Kétségtelen az is, hogy a hosszú évtizedekre szóló adómentesség ígérete mellett – és ez mindenképpen Géci javára volt írható – az első években mind ingyen vetőmaggal, mind a táplálásukra elegendő, az éhhalált elkerülendő ingyen gabonával ellátta a kis telep lakosait a Somogy megyei főispán, ami nem kis mértékben járult hozzá ahhoz, hogy Géci a nagy hasmenésjárvány alatt nem lincselték meg sovány, alig-alig tejlő tehénkéik, csonttá fogyott és legyengült lovaik állapotát tehetetlenül szemlélő dühös apák és gyermekeik sorvadása miatt tétlen kétségbeeséssel aggódó anyák. Az is hozzátartozik az igazsághoz, hogy nem nagyon volt más választásuk, mint Géci szavára hagyatkozni, aki a somogyi főispán magtáraiból mégiscsak maga szállította az életbe maradásukhoz szükséges kenyérnek valót.

Abban sem lehetünk biztosak, hogy a már egy-két emberöltő óta ott élő svábokkal állandó feszült viszony, ami időnként majdhogynem nyílt ellenségeskedésig fokozódott, nem éppen innen, a nagy hasmenés járvány idejéből datálódott-e. Nehéz elképzelni ugyanis, hogy Géci, aki egyrészt félte a maga bőrét, másrészt a homályos indíttatású vállalkozásának sikerét, ne próbált volna, legalább ideiglenes, míg kutat nem ásnak maguknak a felvégen, itatási lehetőséget, valamint tiszta iható vízvételi alkalmat kérni a svábok kútjaiból az állataik és az emberek számára, amit ők azonban megtagadtak az újonnan érkezett és betolakodó csürhének minősített magyaroktól. Nyilvánvalóan abban reménykedtek, hogy a Szlána

vize megteszi a magáét, és elüldözi innen ezt az éhenkórász bandát – ugyanúgy, ahogyan már az itt szerencsét próbáló rácokkal is megtörtént, akik azért időről időre visszaölalkodtak a végeleáthatatlan erdőben rejlő lehetőségek csábításának ellenállni nem bírván vagy mint fuharosok, vagy mint favágók, akik okkal reméltek jó üzletet a fakitermelésekből, ha már, néhány családot kivéve, nem is akartak az új területek megtisztítása révén saját termőföldre jutni, mert még a síkvidéki rácokról is köztudott volt, hogy nem nagyon értenek a föld megműveléséhez. Szóval Géci azt állította az emberek előtt, hogy ő megpróbált beszélni ezekkel a fukar és bálványimádó népekkel, de rá se hederítettek, sőt egyenesen kigúnyolták, és csak azt hajtogatták, hogy boldoguljanak maguk, ahogyan tudnak, annak idején nekik sem segített senki, vagy hordják el magukat innen, hiszen amúgy sincsen itt semmi keresnivalójuk. Az rontott csupán az előljáró szavahihetőségén, hogy tudta róla mindenki, a katonai vezényszavak ismeretén túl nem beszél, vagy nem hajlandó beszélni a német nyelvet, viszont nem engedte azt sem – de úgy képzeljük el, hogy még a hasmenés járvány legsötétebb időszakában sem –, hogy bárki, mint például a Szűcs Laji, aki viszont kiválón bírta a németet, újabb próbát tegyen a svábok megnyerésére. Nem tudni, mi lehetett ezzel a célja Gécinak, talán csak a germán népelem iránt érzett olthatatlan ellenszenvre kerekedett fölül a józan megfontolásán, amit a közelmúlt véres eseményei csak újfent igazoltak nemzeti büszkesége előtt.

Magáról Géciről, pontosabban múltjáról nem sokat tudunk mondani mi sem, ahogyan Veres sem, azt azonban bizton állíthatjuk, mert ezzel szűkebb körökben sokszor, szinte fennhéjázva kérkedett, hogy maga is ott harcolt a szabadság véres csatáiban, és egészen Világosig kitartott a nemzeti kormány mellett, aminek következtében a bukás után Észak-Itáliában volt kénytelen szolgálatot teljesíteni egy büntetőszázadban vagy három évig szinte megalázott rabszolgaként szolgálva a sátán birodalmának gonosz érdekeit. Kétszer is megpróbálkozott a szökéssel: először még 1851 körül fellopódzott egy kereskedelmi hajóra azzal, hogy áthajózva az óceánon a szabadság földjén szolgálja az Egek Urát, másodsor pedig a hegyek közé szökve, hogy az itáliai felkelők közé állva harcoljon az elnyomó pogányok ellenében, de mindkétszer elfogták, és nem tudni, hogy valójában mi mentette meg a kivégzéstől, de tény az, hogy meghagyták az életét még ezek után is. Sokan – bár erről a szlánavodai telep lakói mit sem tudtak – azt beszélték róla, hogy cserében az életéért információkkal látta el a tábori csendőrséget a kényszersorozottak hangulatáról, szökési terveiről, miegymásról. Ezt a vádat azonban, ha hűek akarunk lenni az igazsághoz, vagy legalábbis ahhoz, hogy csak olyasmit fogadjunk el ténynek, amiről konkrét bizonyítékunk van, semmilyen formában sem tudjuk sem cáfolni, sem megerősíteni Géci kapcsán. Csak annyi bizonyos, hogy Géci József jócskán az ötvenes éveiben járhatott ekkoriban, de még mindig erejének teljében volt, aminek – bár ezt nem szívesen látta be senki – nem kis része volt tekintélyének megkérdőjelezhetetlen fenntartásában.

Aztán, nem tudni, mert hozzászokott-e a szervezetük a Szlána, amúgy kis adagokban a belső hasi szervekre jótékony hatású, már-már gyógyerejű vizéhez, vagy mert még idejekorán a teleptől nem egész egy órai járásra az erdő mélyén rábukantak arra a kristálytisztá vizű, iható forrásra, ami a kút kiásásáig a falu éltetője lett, mindenesetre rövidesen megszűnt a hasmenés. Sőt még azok az állatok is, amelyek azért jobbra továbbra is patakból ittak – képtelenség lett volna annyi vizet

ekkora távolságban szállítani a forrástól, amennyi az állatok itatására is elegendő lett volna, nem lévén elegendő edényük sem –, lassanként új erőre kaptak.

Valószínűleg úgy lehetett, hogy az az erdei forrás segíthette túl őket a kezdeti nehézségeken, mert a nem kis fáradság árán – később arról is beszéltek, hogy még emberéletet is követelt a munka, amikor egy nagyobb eső után beszakadt az akna fala, és maga alá temette az idősebb Kozma Mihályt –, de még időben kiásott kút, ott távolabb a patakmedertől, az erdő szélén, hogy a láthatatlan, föld alatti ereken esetlegesen átszivárgó víz véletlenül se keserítse meg szájuk ízét, és gyötörje tovább hasi szerveiket, csak odaérkezésük után jó néhány hónappal később készülhetett el. Annyit biztosan tudunk, hogy amikor Veres ott járt, a kútnak már készen kellett lennie, ugyanis a falu szerkezete jól mutatta, hogy a fából emelt, házaknak csak nagy jóindulattal nevezhető kunyhóik, amelyek csak jóval később épültek újjá égetett vályogtégelából, e köré a kút köré sugaras elrendezésben települtek, amely így mintegy a köldökét képezte a kis, kezdetleges településnek. Azt azonban semmiféle forrásból sem sikerült beazonosítania még Veresnek sem, hogy pontosan mikorra ásták ki a majd tíz méteres mélységet is meghaladó kutat, hogy később is a legféltettebb kincsként évről évre együttes erővel tisztítsák és védjék az esetlegesen belekerülő szennyeződések, iszap, békalencse és egyéb természetes poshadás ellen. A gémeskút boltozatát közeli kőlelőhely híján, kettéhasított, hántolt tölgyrönkök alkották, melyeket nem volt nehéz a közeli rengetegből kitermelniük, és aminek hatására még évtizedek múltán is kristálytiszta és friss vízzel látta el a lassacskán faluvá növekedő telep lakosait úgy, hogy alig kellett a bordázaton javítani, ami a beomlás ellen védte a víznyerőhelyet.

Annyit mond csak Veres, hogy vélhetőleg maga Géci jelölte ki a területet, ahol az ásáshoz fogtak, bár nem sok gyakorlata lehetett a kútásásban, mert honnan is lett volna, ha csak baka korából nem, de nem volt más választása, mint úgy tenni, mint aki tudja, mit csinál. Éppen a fenti megfontolások alapján maga is kezdett hozzá a munkához első napon térdig, majd napról napra egyre lejjebb süllyedve a szerencsére legalábbis az első métereken könnyen engedő talajban, míg a harmadik napra már egyáltalán nem látszott ki a gödörből. Tudta, hogy viszonylag széles kútra van szükségük, ha az egész közösséget lábas jószágaikkal együtt ezzel akarják ellátni, márpedig nemigen volt egyéb kilátásuk, ha maradni akartak, így erős karót leverve egy folyondártól sűrűn benőtt, persze előbb megtisztított hely kellős közepébe, gondolván, hogy a dús vegetáció nagyobb talajnedvességet takar, vagy két méteres kötelet kötöttek rá, és vigyázva, hogy állandóan feszes maradjon a kötél, kirajzolták a kút kerületét. Először maguk is megriadtak a négy méter átmérőjű kör nagyságától, és főleg attól a leromlott állapotukhoz képest irdatlan és várhatóan keserves munkától, amivel ennek a kimélyítése járt. (Már az is érthetetlen, hogy Géci miért ragaszkodott a kút kör alaprajzához az egyszerűbbnek tűnő téglalap helyett, amely mind az ásást, mind a későbbi bordázat, mind pedig a káva kialakítását könnyebbé tette volna.) Persze annyit mindannyian tudtak, hogy lefelé szűkülnie kell az aknának, már csak a beomlás veszélye végett is, de igazság szerint valahogy elképzelni sem tudták, hogy az Úr megengedje nekik, hogy valaha is vizet találjanak itt, ezen az elátkozott földön, a semmi közepén.

Voltak, akik már a kezdetektől sem vettek részt a munkában, mondván, hogy istenkísértés, amit művelnek, és inkább a forrásból nyerhető víz napi rendszeres

szállításának megszervezésében látták a megoldást, így aztán nap nap után – persze az erdőben végzett munkájuk végeztével – ölbe tett kézzel figyelték az egyre mélyülő gödröt, amelyet egyre inkább valamiféle gennyesedő sebként szemléltek, és a nem sokkal messzebb a kitermelt földből felhalmozott dombocska növekedését. Később Géci elárulta, hogy a kútból kiásott földből növekvő dombra tervezte a majdani istenházának a helyét, amely így valamelyest kimagasodhatott a házak közül, de tudomásunk szerint ennek fölépítésére végül nem került sor.

Nagy, vesszőből font kosarakat erősítettek egy hosszú kötél két végére, hogy míg az egyiket a felszínen kiürítik, addig a másikat a mélyben dolgozók lapátolták tele a napok előre haladtával és az akna mélyülésével már egyre biztatóbban nedves földdel. (Később, ahogy óhatatlanul is összeszűkült az akna, már csak Géci fért el egymaga az aljában, már csak ezért sem valószínű, hogy Kozma Mihály itt lelte volna halálát. Nem akarunk senkit, különösen nem egy felkent lelkészt, babonasággal, ne adj' Isten, pogánysággal vádolni, de abban a mendemondában, miszerint a kút emberáldozatot követelt volna, mintha valami ősi és abban a szélsőséges léthelyzetben, amibe valószínűsíthetően mindannyian belekényszerültek, a legzsigeribb ösztönvilágból újra feltörő atavisztikus hit kísértene, miszerint valakinek muszáj elpusztulnia, hogy a közösség felvirágozhassék. Különb is úgy tudjuk, Kozma egy szerencsétlenül dőlő, döntés közben megcsavarodó óriás cser törzse alatt lelte a halálát, már jóval a kút elkészülte után.) De a biztató kezdetek ellenére, amikor a megfeszített munka mellett még a második héten sem fakadt tiszta és iható forrás a mélyben, a hasmenéstől amúgy is legyöngült és egyre elkeseredettebb férfiak sorra csatlakoztak azokhoz, akik Isten akaratát látták a kudarcban, és hagyták magára a makacs megátalkodottsággal és fanatikus hittal ásó Gécit, már annak okán is, hogy a kútásás elvette idejüket az irtástól, ami így hátrányt jelentett a családjuknak a földhöz jutásban a többiekkel szemben.

Azt nem tudjuk, hogy Géci mennyire keseredett el, de azt valószínűsíthetjük, hogy amikor az ásója fémes koppanással sziklát ért, maga is földadni készült hiábavalónak tűnő próbálkozását. Sokáig mozdulatlanul ült a gödör aljában kinyújtott lábbal, mert a lefelé túlságosan is szűkülő akna – ami némiképpen azért Géci hozzá nem értésének bizonyítéka is lehetett egyben – alja már csak akkora volt, amiben egy felnőtt férfi félig fekvő helyzetben elférhetett, csak hurutos köhögése volt hallható, amit a felszín és a mély közötti jelentős hőmérsékletkülönbségből adódó meghűlésével magyarázhatunk, aztán sokáig nem történt semmi. Úgy lehetett ő akkor ott, írta Veres talán kissé eltúlozva az esemény jelentőségét és benne Géci szerepét, mint ama bibliai József, akit a testvérei a száraz kútba vetettek, Istentől s embertől pont annyira elhagyottan. Nem mert leszólni a mélybe neki senki. Meg az az igazság, hogy nem is nagyon volt mit mondaniuk. A munkából önmagukat Isten akaratára hivatkozva eleve kihúzó némi kárörvendő öngazolást sem nélkülöző pillantással néztek össze, és a dolguk után siettek, míg a mindvégig kitartó, már csak néhány hitsorsos leroskadt a még némi nedvességet mutató földkupacra, és csak egyre bámultak maguk elé kifejezéstelen tekintettel. Úgy érezték, legyőzte őket az Úr másodjára is. Nem tudni, meddig tartott ez a szinte katatón állapot, de egyszerre csak arra kapták föl a fejüket, hogy a mélyből fémes karistolás, sűrű koppanások zaja szűrődik föl, és amikor lenéztek, látták

Gécit, amint szinte eszelős és persze tökéletesen hiábavalónak tűnő igyekezettel ássa körbe a mozdíthatatlan és már minden földtől megtisztított – elmondása szerint csontfehér, bár főntről a mélység homálya miatt kivehetetlen színű – sziklatömböt. Már annyi volt csak a terve, mondta később, hogy tökéletes munkát végezve megtegye, amit még megtehet – célozva a sziklatömb, amiről később úgy beszélt, mint a falu köldökcsonkjáról, teljes megtisztítására, mintha bármi értelme is lett volna fáradozásának –, bár akkor inkább úgy tűnt, mintha a hiábavaló igyekezetének és a kétségtelen kudarcnak köszönhetően egyszerűen csak végleg elment volna az esze. Aztán napnyugta környékén, amikor a túlságosan kis szögben beeső fény immár nem tudta a gödör mélyén uralkodó homályt eloszlatni, fölkiáltott, hogy húzzák föl, és azon piszkosan, sárosan és némiképp zavart elmé- re utaló jelektől terhelten, senkire rá nem nézve, és senkihez hozzá nem szólva a házába sietett, mint aki menekül önnön lelke és az emberek vádló tekintete elől.

Másnap csak annyit üzent – maga nem mutatkozva – a legkitartóbbaknak, hogy várjanak egy hetet, aztán visszatemethetik a gödröt megelőzendő, hogy halálát lelje benne valami óvatlan gyermek vagy elkóborolt lábas jószág. Aztán talán három nap múltán – bár a bibliai hármasszám használata mindig gyanakvásra kell, hogy késztesse a krónikáiról az adatközlő tényszerűségére nézve, különösen, ha Isten szolgája az illető – megtörtént a *csoda*, ahogyan mindenki, aki tanúja volt az eseményeknek, nevezte, mert mi egyébnek, ha nem az Úr közbenjárásának tulajdonították volna, hogy víz fakadt a fehér szikla alól, amely lassan, de biztosan szivárogni látszott, ekkorra már majdnem ellepve magát az alapot képező követ is. Az emberek Gécéért küldtek, aki azóta ki sem lépett kunyhója ajtaján, hogy jöjjön gyorsan, mert az Úr, aki megmentette Izrael sivatagban bol- yongó népét a szomjhaláltól, most rájuk is kiterjesztette végtelen irgalmát.

Veres közel sem megbízható leírása szerint – hiszen nem volt szemtanúja a történeteknek – Géci úgy rontott ki a kalyibájából, mint valami háborodott, az Úr tekintete és hívása elől piszkos vermek mélyére búvó próféta, bőrén még az azonmód rászáradt sárral és iszappal, a véres sebként kirepedezett ajka, izzadt, fejbőrére tapadt haja a kiállt szörnyű lázról tanúskodott, még mindig ugyanabban a szakadt és koszos ruhában, amelyben három napja – fogadjuk el az egyszerűség kedvéért – abbahagyta a munkát, a kúthoz rohant, és kötéllel leeresztett ivóedénnyel merített a zavaros, de leginkább agyagsárga vízből. Olyan mohósággal emelte szájához az edényt, mint amilyen türelmetlen mohósággal járulhatott egykor Izrael népe a sziklából fakasztott tiszta és frissítő forráshoz, és aztán csak itta-itta azt a piszkos, saras vizet, mintha az élete múlt volna rajta.

Az ezek szerint tehát *háromnapos* szomjúságát csillapítva, csendesén, szinte látható ragyogással a szemében – legalábbis ezekkel a lelkesült szavakkal mesél- ték még két generációval később is –, mint aki Isten áldó kezét érzi önmagán és cselekedetein, csak annyit mondott a körülötte álló és egyre türelmetlenebb kí- váncsisággal várakozó embereknek, hogy ez nem keserű. De ezt tényleg olyan ünnepélyes megfontoltsággal mondta ki, mint ahogyan az Úr választhatta el a boltozat fölötti és a boltozat alatti vizeket egymástól.